

A In omnibus fere exemplaribus hic Aphorismus scriptus est: eximere autē ipsum oportet propter alterum, qui prius est dictus, quem nos exposuimus in quarto horum cōmentariorū per hæc uerba scriptum: Si sanguinem mingat ac grumos, & urinæ stullicidio laboret, & dolor inciderit in imū uentrem & pectinē: quæ sunt circa uesicā, male se habēt. In proposito autē Aphorismo est ultima scriptura duplex, una, quæ antea scripta fuit: altera talis, Vesicam male se habere significatur.

si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars corporis stupore elanguit, tale est melancholicum

40 Incontinentem quidem nominat linguam, quæ aut infirma est, ita ut non possit integre Darticulare uocem, aut immobilis, & omnino resoluta: stupore autē elanguentem (Græce ἀνωμαλῆτος) aliquam corporis partem, quæ resoluta est. Cur uero hæc repente facta, dicat esse melancholica, ignoro. Melancholiæ enim in cuius nomine omnes Græci consentiunt, recte ab ipso talia iudicia sunt prodita: Si timor atq; mœstitia longo tempore perseueret, ex eo melancholia significatur. Aliter autem, melancholicas dicimus esse passiones, cancos, elephantes, scabies, lepras, et uilitigines nigras. Sed neq; talium passionū aliquam, neq; illam, quæ ab omnibus nominatur, melancholiam, linguæ incontinentiā uidemus antecedere, sicuti neq; alicuius partis stuporē. Quare superest, ut dicamus, q; quemadmodū quartani circuitus causa est humor melancholicus, sic & **B** dictarum passionum, & linguæ incontinentiæ, & partis resolutionis: fieri q; posse, ut propter humoris crassitudinem tales passiones consequantur, quales ex crassa & lenta eueniunt pituita. Nō igitur dicemus simpliciter utrūq; dictorū esse melancholicū, sicuti neq; pituitosum simpliciter, sed pituitosum simul et melancholicum. Additū autē est sermoni aduerbiū, repente, propter mala, quæ paulatim fiunt, ex inflammatione duritiē retinente, & intemperatura difficulter solubili.

Si senioribus supra modum purgatis, singultus superuenerit, non bonum.

41 Communis est hic sermo fm utrunq;, & quatenus omnibus supra modum purgatis non est bonus singultus, & quatenus senioribus omnia mala peiora fiunt propter ætatis imbecillitatem.

Si febris non ex bile habeat, multa aqua calida capiti superinfusa, solutio fit febris.

42 Ex hoc sermone manifeste declarat nō omnes febres ex bile fieri. Ostenditq; etiam, q; reliquæ omnes exceptis ijs, quæ ex bile factæ sunt, aqua multa capiti superinfusa soluuntur. Secundū hūc sermonē igitur in primo libro Epidemiorū de Melitone scripsit: Balneis usus supra caput. Febres siquidem, quæ ab exustione ac frigiditate factæ sunt, à talibus balneis utilitatem sentiunt, nec minus, quæ ex lassitudinibus fiunt, & quæ propter foraminum angustationem, siue propter obstructionem, siue ob clausuram fuerint angustata. Respirare siquidem per ipsa oportet & dissolui calorem febrilem. Nō tamen, ubi inflāmatio aliqua, aut absq; inflāmate humoris putredo igneū calorem accenderit, balneq; utiles sunt, antequam noxiū humores euacuentur aut concoquantur. Verum tales morbos aut laterum inflāmationes, aut pulmonis, aut hepatis, aut lienis, antiqui nominabant, uolentes febrem non esse morbum ipsum, sed casum morbi. In quibus autem sine partis inflāmate, putrescentes in uenis humores, febrem accendunt: in illis solis dicebant hominem à febre molestari, & ipsum à febre haberi. Atque in ipsis februm scripsere differentias, Hepialon, & Lipyriam, Eloden, & Typhoden, pestilentem, & ardorem nominantes. Hepaticam autem febrem, uel lienosam, aut pulmoniam, aut lateralem nemo dixit, adeo ut nunc sermo ab Hippocrate habeatur de per se febribus, quæ sunt absq; partium inflāmate. In pluribus autē exemplaribus nō aqua, sed sudor scribitur, talem habente scriptura intellectum: Si febris nō ex bile ortū habeat, multus sudor à capite defluens febrē soluit. non ex solo capite sudorē fundi dicente Hippocrate, sed à prima parte, quæ subijcitur oculis, de toto mōstrante corpore. Quātū igitur ad hāc scripturā attinet, ij, qui ex bile febricitāt, à talibus sudoribus nihil iuuabuntur: At **D** qui sapius manifeste soluuntur cū aliæ plurimæ febres, tum in quib. flaua bilis plurima est, Tertiana, & Ardore. Melior igitur est prima scriptura, quæ ueram docet curationē earum febrū, quæ ex dicto genere sunt, quæ uidelicet uel ob lassitudines, uel exustiones, uel refrigerationes, uel omnino cutis sūt angustationes. Quod autē à bile dicitur, & de pallida, & de atra bile intelligi potest: nō tñ in his solis ostēdebamus, sed et ob pituitā putrescētē fieri febrē. & in hac sola uidebit Aphorismus nō esse uerus, nisi quis existimauerit pituitæ putrefactionē in humorē biliosum conuertit.

Mulier ambidextera non fit.

43 Ambidexterū Euripides nominat ferrū utrinq; incidēs: circū dextrū autem Homerus Astero-pæum ambabus manibus similiter utentem: ac si utrinq; dextrum dixisset. Eodē modo ambilæuū Aristophanes in Tegenitis, utrinq; sinistrum. Hipponax ambidextrū dixit in hoc uersu. Ambidexter enim sum, & non aberrans. Homines itaq;, qui ambabus manibus pro dextris utuntur, sepe uisi sunt: mulier uero nulla ad hūc usq; diem, ob naturæ imbecillitatē. Si. n. ambabus manibus ob neruorum robur ac musculorum quidam uiri utuntur, rationabiliter nulla mulier utetur: cum satis ipsi esse debeat, si sola dextra medio cetero utatur. Amazonidas quidē ipse inquit māmā dextram exurere, ut plurimo alimento ad manum uicinā proueniente, maior ei uigor adsit, ut quæ & ipsa sit natura debilis. Quidā tñ aiunt ambidextram dictam esse, quæ parte uteri dextra genita sit.

Extra ord.

k 2 quibus

quibus adhuc magis à ratione deuiant, qui de hermaphroditis inquirunt Hippocratem fuisse locutum, dixisseque mari quidem muliebri pudendum adnasci, mulieri autem uirile nequaquam.

44 *Quicumque suppurati uruntur uel secantur, si pus purum fluxerit & album, euadunt: si uero subcruentum & feculentum ac foetidum, pereunt.*

Suppurationes consuevit nominare, non eas tantum, quæ sunt in thorace, sed in quauis alia parte ad pus alterata tubercula. præcipue uero suppuratos illos ferè solos nominat, quibus inter thoracem atque pulmonem aceruatum est pus: quos urere consuetos esse ueteres, discere licet ex his, quæ dixit Plato comicus de Cinesia, hisce uerbis: Post hæc Euagoræ filius Cinesias è morbo laterali aridus, puris expers, calamacea gerens crura, tabis nunciatus, plurimis escharis corpus inustus ab Euriphonte in concionem prodijt. Quod quidem pus album, bonum sit: feculentum uero & foetidum, malum, nemo ignorat.

45 *Quorum hepar suppuratum adurit, si pus purum fluxerit, & album, euadunt. in tunica enim his pus continetur: si uero, qualis amurca fluat, pereunt.*

Ipse causam dixit, ob quam non nulli pereunt, qui ita se habent, non nulli uero euadunt. Quibus enim in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis, saluantur omnes: quibus uero usque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur. Quod autem amurcam omnes nominent fecem olei, & quæ talem par est esse incoctam putredinem hepatis, liquet unicuique.

46 *Dolores oculorum, post meri potionem, & aquæ calidæ balneum, uenæ sectione curato.*

Hic Aphorismus mihi uidetur ex his unus esse, qui fuerit interiectus, cum non consentiat uni ex illis, qui antea scripti fuerunt, huic scilicet: Dolorem oculorum meri potio, balneum, uel fomentum, uel uenæ sectio, aut medicamentum soluit. quem sanè Aphorismum in sexto exposui commentario, ostensis dispositionibus, in quibus oporteat singula remedia in usum deducere. Propositus uero Aphorismus in una uult dispositione tribus uti remedijs. Si quis igitur nos sciat docere dispositionem, in qua tria hæc remedia conueniant, ei habebimus gratias. Quousque uero exposuerint quidem hunc Aphorismum, quasi legitimum, nos uero non docuerint, quænam sit ea dispositio, eorum expositionibus nullam præstabimus fidem. Quæ igitur dicunt, qui omnino aliquid conantur dicere, etsi mediocrè habent probabilitatem, sunt huiuscemodi. In quibus sanguis crassus superabundat, atque ideo euacuatione indiget, melius putant ipsum fundere prius, deinde secare uenam. Fusile autem fiet, si ægri merum biberint, & se balneauerint. Sed eos, qui hæc dicunt, nunquam exquisite experientia nouisse illa, quæ dicunt, sciunt in artis operibus exercitati. Nam neque uinum, neque balneum tolerat plethorica dispositio absque maximo detrimento. Verum hæc auxilia sunt sanguinis crassi in aliqua parte compacti sine totius corporis repletionem. Sic enim Asclepiades utitur uino post totius corporis euacuationem pro remedio extentionum. Si uero adsit in toto corpore plenitudo, prius dirumpentur oculorum tunica inter bibendum atque lauandum. Quare, si absque multitudine dolor fiat propter obstructionem ac compactionem crassi sanguinis, recte quidem lauabunt, & uinum dabunt, non recte autem secabunt uenam. Si uero multitudo fuerit, recte quidem uenæ utentur sectione, non recte autem lauabunt & uinum dabunt.

47 *Aqua inter cutem laborans, si à tussi habeatur, desperatus est.*

Et hoc prius dictum est ab ipso in hoc Aphorismo: Aqua inter cutem laborantibus si tussis superueniat, malum.

48 *Vrinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, uini potio, & uenæ sectio soluit. incidere autem interiores.*

Quod urinae stillicidium significet urinae stillatim exeuntis emissionem, nomen ipsum ostendit. Mingendi uero difficultas potest, & quæ cum dolore sit, mictio dici potest & quæ cum difficultate aliqua, adeo ut uix uesica operetur. Vrinæ stillicidium, ipsius urinae acrimonia facit, & potentia retentiuæ in uesica imbecillitas, quæ ob intemperaturam fit, præsertim frigidam. Vrinæ uero difficultatem, si quidem cum dolore fuerit, inflammatio, & abscessus, & ulceratio, & inæqualis intemperatura, & spiritus flatuosus. Sin motus quidam difficilis, uel potentia imbecillitas, uel tumor contra naturam. Ex omnibus autem hisce dispositionibus frigiditatem quidem soluit thoracis, hoc est uel simpliciter uini potio, uel meracioris: atque eam etiam inflammationem, quæ propter obstructionem sanguinis crassioris citra multitudinem facta fuit. Illam uero, quæ cum multitudine fit, inflammationem, adhuc autem & aliam, quæ sine defectu est, & cum potentia robore, uenæ sectio sanat. De eo autem, quod dicitur incidere uenas interiores, dictum est à me & in libro præcedente, in quo hunc Aphorismum exposui: Vrinæ stillicidium uenæ sectio soluit: incidere autem interiores.

49 *Ab angina habito tumor & rubor in pectore superueniens, bonum: extra enim uertitur morbus.*

Et hic Aphorismus antea dictus est per hæc uerba: Ab angina habito tumore fieri in parte colli anteriore, bonum. Exposui autem ipsum in quarto horum commentariorum. Hic igitur uidetur fuisse interiectus, uolente aliquo adiungere: Extra enim conuertitur morbus.

A *Quibus cerebrum sphacelatum. i. corruptum est, in tribus diebus pereunt: si uero hos euaserint, sani fiunt.*
 50 Sphacelare sæpius in libro De fracturis & articulis, pro corrumpere, usus est. Hic uero non contingit cerebri corruptionem intelligere, cum adiectum sit: Si uero hos effugerint, sani fiunt. Si. n. sphacelus est corruptio substantiæ uniuscuiusq; partis, quæ sphacelari dicitur, non contingit hūc, qui ita ægrotet, per sanari. Nunquid igitur aliquando abutuntur hoc uerbo ad significandū huius dispositionis inceptionem, quæ tamen nondum exacte completa sit? Tale. n. quiddam carnosus etiam partibus accidit, quas gangrænam pati dicimus, cum passio ob magnitudinem inflammationis insensibilitatem, nigritiem, aut omnino morticinium quendam colorem intulit, & cum in hanc dispositionem tendere particula patiens incipit. Sicuti igitur gangrænam ita iam completam, ut pars sit intermorta, sanare est impossibile, dum uero adhuc fit, possibile: sic & sphacelū. Saneq; partis carnosæ interitum ex magnitudine inflammationis, quem proprie medici gangrænam nominant, Græci sphacelum etiam appellabant. Sic igitur mihi uidetur & Herodotus dixisse coxā Cābylis sphacelari. cerebrumq; ita quispiam diceret sphacelari tantūmodo. Jam uero, ppter quid uelox in eo mors sit, manifestum est, nimirum quia & morbus grauissimus & pars principalis maxime sit. Quod si æger mori tribus primis diebus non anticipauerit, sed ad diem **B** quartum perueniat, sperandum est & morbū declinare, & uires fortes ita esse, ut morbum omnino superare possint.

Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humectato eo, quod in capite inani. Aer enim intus contentus extra erumpit. Sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus.

Tales sermones duo significant, unum, quod de omni re proposita uniuersaliter dicitur, uelut hoc nī loco de sternutamentis: alterum, quod particulatim de quibusdam tantū, uelut hic de sternutamentis ex cerebro factis. Primus igitur sermo talis erit: Omne sternutamentum fit ex capite cerebro calefacto, uel humectato eo, quod est in capite inani. quod uerius existit. Non. n. omnis sternutatio fit calefacto cerebro, uel humectato in capite inani. Pennis. n. quidā nares irritantes sternutant. et cum tussis spiritus desubter ueniens ad naris meatus, causa fit sternutamenti. Preterea opinari solum aerem, qui ex capite excernitur, esse, quod sonat, est manifeste falsum. Nam si quido apparet desubter ex pulmone elatus aer uniuersim se comprimente thorace. Sed et antedente inspiratione fieri sternutamētum, natura aggregante aeris copiam ad sternutamenti generationem, ijs, quæ dicta sunt, astipulatur. Solum itaq; illud sternutamentum, quod habet suæ generationis principium, naturam appetentem excernere flatuosum spiritum ex capite, hoc modo fit, quem docere aggreditur Aphorismus, neq; forte hunc omnem, nam, quod ait, humectato, superfluum est ad sternutamenti generationem. Nam, & si aliquis humor in capite superabundat, non facit tñ sternutamentum, nisi in uentum conuertatur. & hoc manifeste uidetur in multis, qui, licet copiam humoris per nares excernant, non tamen propterea necessario sæpe sternutant. Soli enim ex his ita affectis illi sternutant, quibus mordax est ea, quæ à capite fluit, humiditas, ceu & siquid mordax naribus imponas. sicut enim tussis casus quidam naturalis est ad expurgādas eas quæ sunt in pulmone, asperas arterias, sic & sternutamentum manifeste uidetur expurgare nariū meatus. Duplici autem in ipsis existente perforatione, lata quidem ad os: per meatus uero tenuiores, ad cerebrum: quæ quidem est ad os perforatio, ab eo, qui desubter, spiritu effertur: qui uero ad cerebrum meatus pertingunt, ab illo, qui ab ipso prodit, expurgantur. Atq; si diligenter aduerte ris, uidebis sternutamenta, quæ ex capite motus initium habent, leuare caput. Fiunt. n. & rarefactis ijs, qui sunt in capite, humoribus, & naturæ impetu excretis. Rare fieri uero ipsis accidit concalectis. Calefiunt autem natiuo calore excitato, ob cuius imbecillitatem prius erant superfluitates aggregatæ. Cum igitur ait, Calefacto eo, quod est in capite, inani, maxime quidem intelligē **D** dum est de eo, quod est in uentriculis cerebri: adhuc autem et de illo, quod ipsum ambit exterius. facile est enim & illi per cerebrum primo quidem ipsos uentriculos, inde uero nares subire. Quia uero repente totus simul erumpit, sonitum edi Hippocrates inquit. Est autem commune hoc, unum decunq; uenerit, siue ex pulmone elatus, siue ex capite delatus.

Quicunq; hepar circūdolent, ijs febris superueniens soluit dolorem.

Verbum, superueniens, indicio est, qd prius, cum circūdolebant ipsi, nō febricitabant. Si igitur hepar uehementer dolebat, uel propter fortem inflammationem dolebat, uel propter spiritū flatuosum, tumq; non aderat ipsis inflamatio, alioqui omnino febricitassent: par igitur est, qd flatuosus spiritus sit causa doloris in ipsis. Doleat etiam hepar propter obstructionē, uerum mediocriter, & cum quodam ponderis sensu potius, quam uehementis doloris. Dolor autem uehemens propter flatuosum spiritum, uel inflammationem, maximam scilicet aut suppuratam, accidit.

Quibus à uenis sanguinem mittere confert, ijs uere uenam oportet secare.

Hic Aphorismus pars est eius, qui prius dictus fuit in hæc uerba: Quibus medicamentum epotum, uel uenæ sectio confert, ijs uere secare uenam, uel purgare medicamento opus est. Atq; ideo in quibusdam exemplaribus non est ascriptus omnino: id quidam libri huius expōitores sciunt,

bisq̄ ipsum scribunt: non nulli uero neq̄ mentionem eius omnino fecere. Non admirari uero illos non possis, qui non modo bis eundem scribunt Aphorismum, uerum etiam in eisdem commentarijs eum exponunt, nulla facta significatione, q̄ ijs, qui antea scripti fuerunt, quidam sunt ex toto idem, quidam uero ex parte, cuiusmodi hic est. Quidnam igitur uisum fuit uel ijs, qui hos adiecere Aphorismos circa finem libri, uel ipsi Hippocrati, ut bis de eisdem faceret mentionem, uel quibusdam expositoribus, qui unum Aphorismum bis exposuerunt: Deos testor me nō posse coniectari. Nam neq̄ scriptorem ipsum Aphorismorum credibile est tantarum rerum obliuione fuisse correptum, præsertim talis cum fuerit, qualem in omnibus fuisse Hippocratē nouimus: neq̄ illorum, qui apposuerunt, aut obliuionem, aut malignitatem tantam cogitare possumus, ut propterea bis eadem ascribere uoluerint. Adhuc autem magis illos decet expositores admirari, qui, cum bis eosdem exposuerint Aphorismos, ne hoc quidem ipsum adiecerunt. secundam se expositionem facere: multoq̄ adhuc magis illos, qui de eisdem differentes scripsere expositiones in ijs, quæ circa finem, ab illis, quæ per initia dixerant.

54 *Quibus inter uentriculum & septum pituita reposita est, & dolorem affert non habens exitum neq̄ ad alterum uentrem: ijs per uenas ad uesicam pituita uersa, soluitur morbus.*

Non absque ratione mihi uidetur dubitare Marinus, impossibile existimans inter septū & uentriculum pituitam constitui. Defluet enim deorsum usq̄ ad ossa pubis. Neq̄ etiam fieri posse arbitratur, ut in uenas traiciatur, sicuti in aqua inter cutē, tenuis & aquosus humor transsumptus excernitur per urinas. Quare accipiendum esse inquit: inter septū & uentriculum, pro eo, quod est inter proprium septi corpus, quod carnosum est, & peritonæi, hoc est interioris membranæ abdominis, uerticem. Verum, et si ita intellexerimus ò Marine, transumptionem ad uenas, similiter tū dubitabimus. Nam, si pituitā hinc ad renes per uenas ire est possibile, neq̄ ex eo spatio, quod est sub membrana abdominis interiore, est impossibile. Adde, q̄ omnino impropriam foret uentriculi appellationis abusus. Nihil. n. est simile uentriculo & membranæ abdominis interiore, cuius gratia eandem participant appellationem. Melius est igitur ita intelligere, sicut omnes intellexerunt, illud spatium ab eo dici, quod est quidem infra septum, sed intra eam membranæ abdominis interioris partem, quæ ad epigastrium attinet: Et considerare, an possibile sit illud, quod dicit, cū sciamus, q̄ uiam semper materiebus inuenire naturam Hippocrates opinatur, quando ualida fuerit, etiamli quam maxime sint crassæ, & per angusta foramina debeant permeare: quando & in ossibus fiant, inquit abscessus. Videmus autem & humorem illum, qui est inter thoracem atque pulmonem, in suppuratis expui cum tussi: non nunquam uero & per cutem sanam existentem excidere sanguinē in ossibus, quæ fracta occalluerūt. Non igit̄ neq̄ in ea, de qua nūc Hippocrates dixit, pituita impossibile prorsus oportet arbitrari ad urinæ uias fieri transumptionem. Verum & hoc ipsum agi à natura cōtingit paulatim pituitam extenuante, quemadmodū pus in suppuratis.

55 *Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit, ijs uenter aqua repletur, & moriuntur.*

Aptissimū hepar est uesicas quasdam aqua plenas, hydatidas Græce appellatas, in ea, quæ ipsum ambit exterius, membrana generare. Videtur itaq̄ & in iugulatis animalibus hepar his aliquādo plenum. Si quando igitur contingat eas uesicas rumpi, effunditur aqua ad locum membranæ abdominis interioris, epigastrii, id est parti supra uentrem positæ, respondentē, in quo etiam aqua hydropicorum congregatur. in omentū autem non potest aqua effluere, nisi aliquo modo ipsum exedatur. est. n. solidum & firmum undequaq̄, ita ut nihil in ipsum ex aliqua parte possit incidere, nisi ex uentriculo, colo, ac liene, illisq̄ partibus, unde ipsum enascitur. Vel igitur uult omentū exedi, qua parte uicinum est hepatis, hoc est dextra: uel in omentum intelligere oportet, hoc est ad ipsius locum. Ventrem autem aqua impleri, non de illo uentre dictum est, in quo cibi recipiuntur, sed de tota cauitate, quæ est infra thoracem: secundum quod significatū, uentrosi nominantur, & mulieres dicuntur gestare uentrem. Mori autem eos, quibus hoc in loco aqua colligitur, considerandum, an perpetuo sit uerum, an magna ex parte. Seruantur igitur aliqui aqua inter cutē laborantes, nec, quamuis hic locus ipsis aqua repleatur, impossibile est, sicut in illis per medicamenta aquositates purgantia, & per epithemata, hoc est impositiones, eorū, quæ uim habent ciendi urinam, & in uapores soluendi humorem talem, sic & in his fieri curationem.

56 *Alyce, id est anxietudo, oscitatio, horror: uinum æquale æquali potum soluit ægri tudinem.*

Solæcophanes uisa est quibusdam rationabiliter figura sermonis, atq̄ ideo non nulli casu accusatiuo scripsere: Anxietudinem, oscitationem, horrorem, uinum æquale æquali potum soluit. Nihil autem refert ad præsens, utrauis scriptura Aphorismus exponatur. Primū. n. illud scire nos oportet, q̄ alycen nominauit, quam multi Græci halen appellant: deinde, quæ sit faciens hunc casum dispositio. anxios igitur illos sanos dicunt, qui semper præsentibus molestantur, & ab uno negotio atq̄ actione ad aliam transeunt. Eodem modo & agros illos, anxios esse, qui accubitus non ferentes, iacendi figuram euariant, quia semper præsens aggrauat eos. Hoc uero præcipue illis euenire consuevit, quib. in ore uentriculi (quod abutentes uocabulo, sæpe solent stomachū nominare)

A nominare) certa quædam humoris qualitas continetur, uentriculo molesta, quæ neque multa est, neque in uentriculi fluitat cavitare, sed eam ipse imbibere tunica. Sed & oscitare, sicuti & pandiculari, contenta aliqua in musculis (per quos uoluntarij quoque fiunt motus) uel humiditate flatuosa, uel spiritu uaporoso fieri est à nobis demonstratum. Horror autem prauis humoribus per cutem currētibus accidit. Liquet autem, quod nunc à nobis habetur sermo de horrore, qui ex corpore prouenit insalubri, non de illo, qui causam extrinsecus habet. Singula igitur hæc, quæ dicta sunt potius uini meracioris sanat. Moderatam autem temperaturam ipse monstrauit inquiens: Vinum æquale æquali potum. Vult enim æqua portione aquæ uinū temperari, ut partim quidem pellat & euacuet ex materia infestante, quicquid cesserit uini motui cum impetu lati, partim autem, quod reliquum fuerit, temperet. Calefacit enim uinum, ut nouimus corpus totum, citoque mouetur in omnes partes, & cum hoc omnes humores optimos reddit.

57 *Quibus in urinario meatu tubercula fiunt, ijs suppuratione facta & eruptione, soluitur dolor.*

Et hunc Aphorismum in præcedentibus Hippocrates scripsit, nosque ipsum exposuimus in hæc uerba scriptum: Quibus in urinaria fistula tubercula nascuntur, ijs suppuratione facta & eruptione, solutio.

58 *Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri.*

Etiam in hoc Aphorismo in quibusdam exemplaribus possumus inuenire uerbum, mutos, scriptum numero plurali, casu accusatiuo: in quibusdam uero, mutum numero singulari, per modum figuræ solœcophanis. Sed neque hoc loco quicquam ad præsentia refert, modo nouerimus sæpe consueuisse Hippocratem ab uno accidente notissimo, uocis amissione, nominare et ostendere illos, qui neque ullum alium motum seruant secundum electionem, neque quicquam omnino sentiunt, sed iacēt eodem modo, quo apoplectici sine sensu pariter & motu. Fit autem hoc & propter alias causas: nunc uero concussionis cerebri Hippocrates meminit ipsamque talem ait totius corporis dispositionem sequi. Concuti autem hoc modo cerebrum contingit propter aliquem casum totius corporis uiolentū ex locis altioribus factum. Tales enim casus solent & in spinæ uertebis facere concussionem, quando ipsarum coagmētationes fuerint comotæ, & spinalis medulla, quæ in earum cavitare continetur, laborauerit, ualdeque concussa periculum adduxerit, ne aliquis neruus eorum, qui ab ipsa nascuntur, abrumpatur: id quod non minus in ipso quoque fit cerebro, & tanto magis, quanto plus uacui loca habent, quæ ipsum circumstant: magisque etiam in senioribus, quemadmodum in dissectorijs tractationibus diximus. Contrahit autem se uis animalis in sese talibus dispositionibus, à motu periculoso molestata, atque idcirco quiescit. Processuum uero non nulli quidem sufficienter tenduntur, quidam uero aliqua ex parte distrahunt. atque interim, donec se rursus uis animalis collegerit, mutum atque immobile totū iacet, quod ita afficitur, animal. Si uero cerebrum auelli contigerit, aut aliquam eius partem conuelli: qui ita patiuntur, non amplius restituntur.

59 *Corporibus carnes habentibus humiditas, famem adhibere conuenit. famas enim corpora siccant.*

D Quod omnia, quæ exiccant, sint passionum humidarum remedia, manifestum est: siquidem contraria contrariorum remedia sunt. Quod autem & famas ex accidenti corpora exiccet, non est dubium. Si quid enim defluat à corpore, sicuti & antea (dixi) nec insuper ab alimento suppleatur id, quod fuerit euacuatū, necessarium est corpus effici siccus. Liquet enim quod in cuiusque animalis corpore prius illæ partes absumuntur, quæ sunt humidiores, quoniam & ipse defluxus idcirco fiat, quia corpus extenuatur, atque in uapores resoluitur. idque duplici de causa, extrinsecus quidem ab aere ambiente: intus uero à calore nativo. Quæ autem per hyemem latēt animalia, cum neque extrinsecus calefiant, & neque intrinsecus, uel nihil prorsus uel parum omnino dissoluuntur: atque ideo non nulla eorum ne alimento quidem ullo penitus egent, non nulla uero minimo prorsus. Post præscriptos Aphorismos alij duo ferè in omnibus exemplaribus inueniuntur, quorum huius libri expositores ferè omnes meminere: quidam etiam ipsos exposuere, sed aliter, atque prius fecerāt, ne hoc quidem solum adijciētes, quod ijdem Aphorismi superius sint scripti. Nos uero in quarto commentario illos exposuimus, parum uerbis ab istis differentes. Alter enim eorum, qui nunc scripti sunt, superfluo adiectum habet, Ut deuorare non possit, nisi uix. Alter uero contra non habet uerbum, uix: ut prior quidem sit talis: ¶ Si à febre habito, tumore non existente in faucibus strangulatio repente superueniat, & non possit deuorare, nisi uix, letale. Secundus uero sic. ¶ Si à febre habito collum conuertatur, & deuorare non possit: tumore non existente in collo, letale. Priores uero, quos dixi in quarto horum commentariorum fuisse expositos, ita se habebant: Si à febre habito, tumore non existente in faucibus, strangulatio repente superueniat, letale. Deinde, qui deinceps sequitur: Si à febre habito collum conuertatur, & uix possit deuorare: tumor non existēte in collo, letale. Quod igitur in priore Aphorismo dictum est superfluere, nunc consideremus. Etenim id fieri uidimus, ubi ægri omnino exitaliter à morbo haberentur. Quare, siue nullo modo possint deuorare, siue uix, non existēte tumore in faucibus: (nam hoc licet perspicuè cognoscere, si plurimum os aperiatur, et lingua uersus mandibulam inferiorem prematur) in tali, inquam, constitutione, quod difficulter deuoret, causam esse suspicandū cōmunionem tunica, quæ

subnata est ex partibus gulæ & gutturis interioribus. Nam ostensum est hanc cibo os permeante, E ipsam quidem trahi inferius, guttur uero totum retrahi superius. Tumescente igitur in gutture inflammatione, nonnunquam quidem nullo modo, quandoque uero uix uentriculum sequitur attrahentem, atque ob hanc causam uel nullo modo deuorant, uel uix.

60 *Vbi in toto corpore mutationes, & corpus refrigeratur, & rursus calefit, aut colorem alium ex alio commutat, longitudo morbi significatur.*

Et hunc Aphorismum in quarto commentariorum exposuimus, iisdem ferè uerbis scriptum, quibus & hic. Est enim scriptura talis: Et ubi in toto corpore mutationes, & si corpus frigescat, uel rursus calescat, & si alius ex alio color fiat, morbi longitudo significatur.

61 *Sudor multus calidus, uel frigidus semper fluens, humorem abduci, robusto quidem supra, debili uero infra, significat.*

Antea alium Aphorismum in quarto horum commentariorum exposuimus hoc modo scriptum: Sudor multus calidus uel frigidus semper fluens, frigidus maiorem, calidus minorem morbum significat. Et talium sudorum diximus esse dispositionem, multitudinem humiditatis, quæ in ægri corpore continetur. Propterea igitur, qui nunc proponitur Aphorismus, abduci præcipit superfluum humorum, robustis quidem supra, hoc est per uomitus: debilibus autem infra, quod & ipsum significat per alui subductionem. Quod quidem igitur semper sit necessarium superfluas corporis humiditates euacuare, planè est manifestum. An uero robustis supra tantum, debilibus uero infra, mihi dignum uideatur animaduersione. nam forte melius est, non hac ratione distinguere remediorum usum, sed ut in tractatione curatiua de talibus omnibus fuit à nobis distinctum. Quare & hunc Aphorismum arbitror fuisse ascriptum. Post superscriptos Aphorismos, alij tres inueniuntur in pluribus exemplaribus, qui pariter & ab expositoribus scripti sunt, & parum uerbis euariant ab illis, qui in quarto horum commentariorum habentur. Scribunt autem eos hoc modo: ¶ Febres, quæcumque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, periculose: quocumque autem modo intermiserint, significat, quod non sunt periculose. ¶ Quibuscumque febres longæ, ijs uel tubercula, uel ad articulos dolores decumbunt. ¶ Quibuscumque tubercula diutina, aut in articulos dolores ex febre decumbunt, ijs cibo pleniore utuntur. Liquet autem, quod hi interiecti fuerunt, à prioribus nihil aut parum admodum uerbis differentes: nos uero ipsos exposuimus in quarto horum commentariorum.

62 *Si quis cibum febricitanti dederit: ut sano robur, sic laboranti morbus.*

Scribitur autem & sic Aphorismus: Si quis febricitanti cibum dederit, sano quidem cibum est, laboranti uero morbus. Vtraque uero locutio ab ea interpretatione, quæ secundum naturam est, ad eam, quam cacozelon nominant, recessit: nescio quid sibi uolentibus illis, qui ita libri finem tam uarijs modis disposuerunt, non nulla quidem eisdem uerbis scribentes, quibus ipse antea usus erat, non nulla uero paululum commutantes, aliqua uero tota interponentes, ueluti hunc propositum Aphorismum, qui neque prope accedit ad Hippocratis interpretationem. Ipse siquidem prius dixit: Non pura corpora quanto magis nutries, magis lædes. Et, si ex morbo cibum assumens aliquis non corroboretur, significat corpus pluri uti alimento: Si uero cibum non assumente hoc fiat, significat, quod euacuatione indiget. & quædam alia huiusmodi, quæ germanam natiuamque habent interpretationem. Qui uero propositum apposuit Aphorismum, male æmulando, in cibo dixit: Qui sano robur, hic laboranti morbus. Vult enim dicere cibum robur quidem in sanis efficere, nocere autem ægris: uel, per Iouem, sanis quidem augere robur, morbum uero laborantibus. Absurde autem id interpretatus est, inquit, cibum ipsum robur esse sanis, morbum uero laborantibus: qui neque robur est, sed roboris effectiuus: neque morbus, sed morbi effectiuus, uel, quod rectius diceretur, auctificus.

63 *Quæ per uesciam excernuntur, inspicere oportet, si talia, qualia sanis excernuntur. Quæ igitur minime similia sunt his, hæc morbosiora: Quæ uero sunt sanis similia, hæc minime morbosa.*

Omnia, quæ sunt sanis similia in toto corpore, dictum est ab Hippocrate & in Prognosticis & in omnibus alijs libris bonum aliquod significare: quæ uero dissimilia, contrarium. Hoc igitur nunc conatur dicere, qui hunc composuit Aphorismum. Suspicio enim neque hunc esse Hippocratis, coniectans ex ipsa elocutione, quæ non habet eandem cum Hippocratica formam, & ex dictis ipsis, quæ non æque sunt, ut ipsius auctoris alia, exquisita. Cum igitur inquit, Quæ minime similia sunt his, hæc morbosiora: quis non reprehenderet ipsum dicentem illa morbosiora, pro eo quod morbosissima? Nam uerbum, minime, cum quadam exuperantia dicitur, & multam significat ad id, quod est præter naturam, euerisionem. Vnumquodque enim, quod præter naturam est, quantum recessit ab eo, quod secundum naturam, tantum habet prauitatis. Quæ igitur minime sunt ijs, quæ secundum naturam se habent, similia: sunt ijs, quæ sunt secundum naturam, maxime contraria, & ideo morbosissima.

64 *Et quibus deiectiones si stare permiseris, & non moueris, ueluti strigmenta subsistunt: & si pauca, paucus est morbus: & si multus, multus: ijs confert alui purgatio. quod si aluo non purgata dederis sorbitiones, quanto plures dederis, tanto magis noceris.*

Per aluum exeuntia solet Hippocrates deiectiones ac subductiones (Græce *ἰσχυρὰ καὶ ἀσχυρὰ* & *διὰ τὴν ἀσχυρίαν*)

A *ἄσχυρη μέρη*) nominare: & propterea quidam hoc loco acceperunt eius sermonem esse de ijs, quæ per aluum euacuantur. Verum his aduersantur uerba illa, quæ in sermone proponunt, si stare permiseris, & non moueris. Hoc enim proprie conuenit humidis, atque ideo alij rursus de urinis eundem accipere sermonem. Vtrique uero rursus diuisi: alij scribunt, insistant: alij uero, subsistunt. Neutrum autem horum uerborum urinis repugnat, quia & per ea, quæ subsistunt, & per ea, quæ insistant, consueuimus & presentium, & futurorum etiam aliquid cognoscere. In alui autem excrementis, uerbum insistere, competit quodam modo magis. Neque enim sicut in urinis prompta est atque expedita subsistentium cognitio, sic & in alui contingit excrementis. In urinis etenim & ipsum uas ex uitro factum ostendit eorum, quæ subsistunt, naturam: & si in alio uase etiam continerent, possumus id, quod supernatat, abijcientes, sola subsistentia relinquere: In alui autem excrementis, neutrum probabile. Rursus id, quod deinceps dicitur, ueluti strigmenta, ijs, quæ per aluum excernuntur, congruit: illis uero, quæ quouis modo urinae inferuntur, siue superius, siue inferius, non congruit. Nam quædam strigmentis similia per aluum sæpius excernuntur: & ita ea non modo Hippocrates, sed etiam alij medici nominare consueuerunt, non tamen in urinis. Hic igitur tam nomen, quæ uerborum usus improprius ostendit presentem Aphorismum interiectum fuisse. Adhuc autem magis, cum dicit his conferre alui purgationem. neque enim simpliciter, neque quouis modo illi, cuius strigmentis similia alui excrementa sunt, confert aluum purgare: sicuti neque ij, qui ita affecti sunt necessario læduntur in aliquo, si cibum acceperint. Videmus siquidem, cum alui inferioris excrementa biliola fiunt, quædam similia strigmentis per aluum excerni, in quibus neque omnes læduntur, sorbitiones accipientes, neque prius eos purgare est necessarium, modo iam, quicquid bilis inest, fuerit euacuatum. Adhuc autem magis, si urinis aliquid inferatur, quod sit ueluti strigmenta, purgare non conuenit. Accedit ad hoc, quod difficile est formam agnoscere, qualem esse uelit eorum, quæ ueluti strigmenta inferuntur urinis. Verum qui hos Aphorismos interposuerunt, mihi uidentur ad hunc finem eos composuisse, ut sermo confunderetur, tanquam ænigma quoddam, & multa indigeret inquisitione, in qua seipsum eorum, quæ dicuntur, expositores constituentes, apud adolentes laudem assequerentur. Quod autem omnes obscuro sermones dent sophistis garulitatis occasionem, fiet tibi in hoc Aphorismo manifestum. Quidam enim eorum, qui eum exposuere, aiunt non uetare Hippocratem, quin dentur sorbitiones hoc modo affectis, sed plures sorbitiones, cum dicat, Quanto plura dederis, magis lædes. quasi non etiam alij, quicunque indigent sorbitionibus, non lædantur a pluribus, uel quasi non consequatur ad illum, qui dicit, Quanto plura dederis, magis nocebis: putare ex paucioribus minorem fore læsionem. Veruntamen propter malum interpretationis modum, sophistis datur facultas inueniendi solutiones, & magis quando licuerit addere aliquid uel adimere, & scribendo transponere, quod in obscuris sermonibus facere consueuerunt. Statim enim in hoc Aphorismo quidam ipsum exponentes, coniunctionem, & adijcientes, quod alij sequentis Aphorismi fecere principium, id huius finem constituunt, ut sermo ita se habeat: Si uero aluo non purgata dederis sorbitionem, quanto plures dederis, tanto magis nocebis, & quibus infra cruda deijciuntur, quanto uidelicet plura dederis, magis lædes. deinde aliud initium facientes scribunt, quod, ubi atra bilis inest, si plus, maior est morbus: si minus, minor. Plures uero expositores aliter exponunt, & scribunt eo modo, quo subscriptum est: ¶ *Quibuscumque cruda infra deijciuntur, atra bilis inest. si plura, maior: si pauciora, minor est morbus.* Dicitur autem est antea, quod et alia quædam scripturae sunt. licitum est enim in obscuris unicuique pro arbitrio scribere, cum nulla lex sit transcribentibus posita. Sæpius autem non propter obscuritatem, sed propter sermonis falsitatem coguntur aliquid addere prius inuentis, aut adimere, aut scripturam transponere: ueluti exempli gratia in hoc Aphorismo, cuius uerba primi expositores Aphorismorum, sicuti Herophilus Bacchius, & Heraclides ac Zeuxis empirici, in hunc modum scripserunt: Quibuscumque inferius cruda deijciuntur, atrae bilis sunt: si plura, pluris: si pauciora, paucioris. Quia uero hic sermo particulare quiddam explicat, dictus autem est tanquam uniuersalis, ideo præbuit dubitandi occasionem: Sed id, quod dicitur, quantum ad uerba attinet, nullam habet quæstionem, cum eorum scriptor uelit ostendere, quibus cruda deijciuntur, in eorum instrumentis, quæ concoquendi uim habent, esse atram bilem, ex qua refrigerata deterius concoquunt: modus concoctionis est, qui a cruditate fit: cui flaua bilis contrarium agit. nam, quæ propter eam incocta remanent nidorosa fiunt. Quidam uero & hunc sermonem etiam de urinis dictum arbitrantur.

65 Excreationes in febris non intermittibus liuidæ, sanguinæ, biliosæ, & foetidæ, omnes malæ. Cum uero bene excernuntur, bonum est, & per uescam: & ubi aliquid secedens steterit non purgatum, malum.

Et hic Aphorismus supra scriptus est, hoc modo: Excreationes in febris non intermittibus liuidæ, sanguinæ, foetidæ, omnes malæ: sed, si bene excernuntur, bonum est, & per aluum inferiorem, & per urinas: Si uero aliquid per hæc loca excernitur, quod non conducatur, malum. Nos uero ipsum exposuimus in quarto horum commentariorum.

66 Corpora oportet, ubi quis purgare uoluerit, fluida facere: & si supra, sistere aluum: si uero infra, humectare.

Et huius sermonis pars prior fuit in præcedentibus scripta non adiecto uerbo, supra, & sequentibus,

tibus, quæ quispiam uolens adijcere hoc in loco, rursus scripsit Aphorismū cum expositione, per E quam uerus esset. Quod autem sit altera expositio uerior, quam nos multa experientia inuestigauimus, dictum est superius in secundo commentariorum.

67 *Somnus, uigilia, utraq; modum excedentia, morbus.*

Et hic Aphorismus in quibusdam exemplaribus fuit interiectus, qui prius dictus est totus eisdem uerbis, præterquam in fine. hic enim morbus, illic autem malum scribitur, quæ scriptura est longe melior.

68 *In febris non intermittibus si exteriora frigent, interiora uruntur, & febris habeat, letale.*

Et hic Aphorismus imprudenter scriptus est, cum melius supra dicatur sine uerbis illis, & febris habeat. Nam, cum in principio dixerit, in febris non intermittibus, uana est rursus in fine sermonis adiectio, & febris habeat.

69 *In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium peruertitur, si non uideat, si non audiat, & iam debilis sit: quicquid horum fuerit, mors propè est.*

Et hic Aphorismus antea dictus est, his uerbis: In febre non intermittente, si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium peruertitur, si non uideat, si non audiat, & iam debilis sit: quicquid horum fuerit, mors propè est.

70 *A pituita alba, aqua inter cutem superuenit.*

Quod dicitur tale est: Quibus in uasis & in totius corporis habitu multa pituita alba fuerit acerrima, hæc aqua inter cutem (quæ leucophlegmatias ab alba pituita nomen habet) superuenit.

71 *Ab alui profluuio, difficultas intestinorum.*

A communi uidelicet sub audire oportet, superuenit, ab rasis paulatim intestinorum, deinde in profundum malo subeunte, atq; ita ulceratis. Prius uero in Aphorismo legitimo melior scriptura est hoc modo: A sincera deiectione, difficultas intestinorum. & nos hunc Aphorismum exposuimus in sexto horum commentariorum.

72 *A difficultate intestinorum, læuitas intestinorum superuenit.*

Et hic Aphorismus est pars prius dicti, per hæc uerba: Qui lienosi à difficultate intestinorum corripiuntur, hæc aqua superueniente longa difficultate intestinorum, aqua inter cutem superuenit, aut læuitas intestinorum, & pereunt. Nos uero ipsum exposuimus in sexto horum commentariorum.

73 *A corruptione, abscessus ossis.*

A communi hic quoq; subaudiendum est, superuenit. Vtrum uero ad ossis corruptionem ipsius ossis sequatur abscessus, uel carnis circumstantis, non manifestauit utrumq; aut potest esse uerum.

74 *A sanguinis uomitu, tabes, & puris purgatio supra. In tabe, fluxio ex capite: in fluxione, alui profluuio: in alui profluuio, astrictio purgationis superioris: in astrictione mors.*

In pluribus exemplaribus, & apud plures expositores scriptum est: In sanguinis uomitu corruptio. In quibusdam tamen exemplaribus hæc habetur scriptura: In uomitu sanguinis, tabes. Videntur autem & hæc ex pluribus Hippocraticis enunciationibus fuisse collecta, & corrupte composita, ab illis præcipue Aphorismis: In sputo sanguinis, puris sputum & fluxus: cum uero sputum retinetur moriuntur.

75 *Qualia fuerint uesicæ aut alui excrementa, & ex carnibus, & sicubi alibi à natura corpus exierit, si parum, paucus est morbus: si multum, multus: si ualde multum, letale est.*

Hic ultimus Aphorismus in multis exemplaribus scriptus est, in quibusdam uero & alij adiecti sunt eodem modo, quo & illi omnes, quos decurrimus ex legitimis ita fraudolenter concinnati, ut non nulli eisdem uerbis scribantur, non nulli parum euariant, non nulli parua facta adiectione similes sint istis, quos scripsit Hippocrates: quare ne ipsos quidem duximus adijciendos. nam neq; hic nunc propositus aliquid plus nobis ostendit istis, quæ sapius Hippocrates manifestauit. Sed & modus explicandi haudquaquam Hippocrati conuenit. Nam, qualia uesicæ fuerint aut alui excrementa, redditione indigent. Summa tamen (ut dixi) uera est. nam, si paruus sit à natura exitus in quauis parte, minorem morbum: si uero plus, maiorem: si uero ad modum multus sit à natura recessus mortalem debemus morbum iudicare.

Subscriptus Aphorismus est in antiquis codicibus Græcis: & in translatione ueteri adest expositio Galeni, quæ hic posuimus.

A P H O R I S M O S .

In lethargo tremor, malum.

G A L E N I E X P L A N A T I O .

Lethargia est apostema in puppi cerebri ex materia phlegmatica generatū. Tremor igitur in ea malum est: significat. n. materiam propter incontinentiam, sui ad neruos motiuos deuenisse, qui à parte